

ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Під час розслідування економічних злочинів у слішого, прокурора часто виникає потреба у застосуванні спеціальних знань для вирішення певного питання у кримінальному провадженні. Суб'єктом, що володіє такими знаннями, є експерт, який проводить судову експертизу за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Найчастіше в ході розслідування економічних злочинів слідчий, прокурор потребують залучення експертів для з'ясування мети і предмету діяльності підприємства (передбачені в установчих документах і фактичні); виду діяльності, що здійснює підприємство, чи передбачена вона його установчими документами; якими основними й оборотними засобами володіє підприємство, джерела їх придбання, а також джерела фінансування його діяльності, наявність на підприємстві працівників (персоналу) для виконання передбачених установчими документами видів діяльності; джерел формування фінансових ресурсів підприємства; дотримання правил нарахування і термінів сплати податків й інших обов'язкових платежів; дотримання визначених законодавством правил фінансування й кредитування; платоспроможності підприємства (здатності виконувати зобов'язання перед постачальниками, кредиторами, державою, трудовим колективом і власниками підприємства); дотримання законодавства про зовнішньоекономічну діяльність; чи за призначенням використовувались кредитні кошти та інші завдання. Для встановлення цих та інших необхідних обставин кримінального провадження проводять експертизи: судово-бухгалтерську, судово-економічну експертизи та судову фінансово-кредитну та фінансово-економічну експертизи.

З метою встановлення інших обставин вчинених економічних злочинів проводять техніко-криміналістичне дослідження документів, судово-почеркознавчу експертизу, комп'ютерно-технічну; судово-товарознавчу, дактилоскопічну, судово-психіатричну та інші види експертиз.

Разом з тим, із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, процесуальна дія щодо ініціювання проведення відповідного виду експертиз, набула деякої трансформації, що негативно відображається на правозастосовчій діяльності як правоохоронних, так і правозахисних органів.

Так, за КПК України 1960 р. єдиним способом ініціювання проведення експертизи у кримінальній справі було призначення експертизи слідчим, що

передбачалося ч. 2 ст. 196 КПК 1960 р. «Порядок призначення експертизи». Юридичною підставою для проведення експертизи була виключно вмотивована постанова слідчого про призначення експертизи.

Чинний КПК України 2012 року передбачає інший порядок, називаючи його «залучення експерта» (ст. 243 «Порядок залучення експерта», ст. 244 «Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта» та ін.). У ч. 1 ст. 242 КПК наголошується, що експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду.

Отже, можна зробити висновок, що експертиза проводиться за «призначенням», «зверненням», «залученням» та «дорученням». На наш погляд, виходячи із засади змагальності сторін у кримінальному провадженні (ст. 22 КПК України), як сторона обвинувачення, так і сторона захисту, а також слідчий суддя та суд повинні залучати експерта для проведення експертизи. При цьому юридичною підставою є відповідні процесуальні документи - постанова слідчого, прокурора, ухвала слідчого судді або суду та договір про надання послуг між представником сторони захисту та експертною установою (експертом).

На підтвердження такої точки зору виступають й упорядники науково-практичного видання «Процесуальні документи у кримінальному провадженні: Зразки. Роз'яснення» (за заг. ред. професорів М. А. Погорельського та О. П. Кучинської), які представили у збірнику серію процесуальних документів слідчого - зразок постанови про залучення експерта.

На наш погляд, залучення експерта є процесуальною дією, що має виключно організаційний характер та не є слідчою (розшуковою) дією. Процесуальною дією, що має пошуково-розшукову та посвідчувальну сутність, є засобом отримання нових доказів у кримінальному провадженні та перевірки раніше отриманих доказів, а отже відповідає сутнісним ознакам слідчих (розшукових) дій, є безпосереднє проведення експертизи.

З метою підвищення ефективності розслідування економічних злочинів, доказування обставин їх вчинення, а в підсумку вирішення завдань, зазначених у ст. 2 КПК України, враховуючи те, що у вивчених нами 450 кримінальних провадженнях про економічні злочини було призначено й проведено понад 1000 судових експертиз, необхідно привести чинне кримінальне процесуальне законодавство, що регулює правові й організаційні питання судово-експертної діяльності в межах кримінального провадження, у відповідність до положень КПК України 2012 року. Подальших наукових розробок потребує також встановлення сутності таких процесуальних дій, як залучення експерта, отримання зразків для експертних досліджень та проведення експертизи.